

# Bebeklik Döneminde Gelişim ve Eğitim Etkinlik Örnekleriyle 0-3 Yaş

---

Editör: Doç. Dr. Çağla GÜR

2. Baskı





Editor: Doç. Dr. Çağla GÜR

**BEBEKLİK DÖNEMİNDE GELİŞİM VE EĞİTİM**  
**(Etkinlik Örnekleriyle 0-3 yaş)**

ISBN 978-605-241-254-1

DOI 10.14527/9786052412541

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2020, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş. ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindex.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilmektedir.

1. Baskı: Temmuz 2018, Ankara

2. Baskı: Mart 2020, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür  
Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Çetin  
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grup Basım A.Ş.  
İvedik Organize Sanayi 28. Cadde 2284 Sokak No:105  
Yenimahalle/ANKARA  
(0312 394 55 91)

Yayıncı Sertifika No: 36306

Matbaa Sertifika No: 26687

**İletişim**

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay/ANKARA  
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51  
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08  
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60  
İnternet: [www.pegem.net](http://www.pegem.net)  
E-ileti: [pegem@pegem.net](mailto:pegem@pegem.net)  
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

## ÖN SÖZ

Çocuklar yaşamın ilk üç yılında yaşamda geriye kalan zaman kesitinden daha hızlı büyümekte, gelişmekte ve öğrenmektedir. Bu ilk üç yılın önemine işaret eden eğitimciler, sağlık profesyonelleri, nörobiyologlar gibi farklı bilim dallarından gelen araştırmacılar tarafından kaleme alınmış çok sayıda araştırma mevcuttur. Söz konusu araştırmalar bu dönemin eğitimsel anlamda çok önemli olduğu üzerinde durmakta (McMullen, 2017; Copple & Bredekamp,2009; McMullen & Apple, 2012; Zero to Three, 2008) ve çocuğun gelişimi göz önünde bulundurularak buna uygun eğitim verilmesinin gerekliliğine işaret etmektedirler.

Medya ve sosyal medya incelendiğinde de 0-3 yaşın oldukça popüler bir konu olduğu göze çarpmaktadır. Konu ile ilgili kitapların, dergi yazılarının, sosyal medya makalelerinin, web sitelerinin, bloglar ve formların oldukça fazla sayıda olduğu ifade edilebilir. Bununla birlikte 0-3 yaşta çocuğun gelişimini eğitimsel açıdan desteklemeye ve çocukla ilgilenenleri profesyonel anlamda yönlendirmeye yönelik yapılmış çalışmaların oldukça az olduğu söylenebilir. Aksoy ve Koran (2016) 2004-2014 yılları arasında Türkiye’de yapılan bebeklik dönemi ile ilgili büyüme-gelişim ve eğitim içerikli çalışmaları inceledikleri araştırmalarında 8 veri tabanını incelemiş ve Türkiye’de yapılmış bebeklik dönemi ile ilgili büyüme-gelişim ve eğitim içerikli 40 çalışmaya ulaşabilmişlerdir. Bu çalışmaların büyük bir çoğunluğunun tıp/sağlık alanındaki dergilerde yayınlanmış olduğu bulunmuş, Türkiye’de yayın yapan eğitim alanındaki dergilerde yalnızca 2 makalenin yayınlandığı saptanmıştır. Yine öğrencilerimizle Araştırma Projesi Dersi kapsamında yürüttüğümüz küçük yaş grubu öğrencilerle yapılan etkinlik ve uygulamalara yönelik gözlem çalışmalarında eğitimcilerin çoğunlukla ya bu yaş grubunun fazla bir şey yapamadığı gerekçesiyle bakım odaklı hareket ettiği, ya da büyük yaş grubuna uygulanan etkinliklerin benzerlerini küçük yaş grubuna uygulamaya çalıştıkları gözlemlenmiştir. Eğitimcilerle yapılan görüşmelerde eğitimsel anlamda fen, matematik, sanat vb alanlarında etkinlik yapmak istedikleri ancak desteğe ihtiyaç duydukları görülmüştür (Bununla birlikte bu kapsamda oldukça az sayıda (10) eğitimcinin değerlendirilmiş olduğu ifade edilmelidir).

0-3 yaş çocuklarının eğitimsel ihtiyaçları 3-5 yaşındaki çocuklara göre daha farklı ve daha spesifiktir. Anlık uygulamalar değil, çocuğun gelişimsel ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yapılan ve süreklilik gösteren çabaların etkili sonuçlar vereceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bağlamda rastgele ulaşılan bilgilerin değil, güvenilir kaynaklardan elde edilen bilgilere ulaşmanın doğruluğunun tartışılmaz olduğu söylenebilir. Her ne kadar, 0-3 yaş çocuklara yönelik oyunlar, etkinliklere yönelik kitaplar ve sosyal medya kaynakları bulunsa da bu yaş grubuna yönelik bilimsel anlamda yazılmış güvenilir kaynaklara her zaman ihtiyaç vardır.

Kitapta "0-3 Yaşta Gelişim", "0-3 Yaşta Eğitim" ve "Özel Konular" olmak üzere üç farklı bölüm mevcuttur. Birinci bölümde 0-3 yaş çocuğunun gelişimi ele alınmakta, ikinci bölümde 0-36 Ay Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı'na ilişkin bilgiler verilerek, görsel sanatlar, matematik, Türkçe dil, fen, hareket, oyun ve müzik konuları incelenmekte ve her konu ile ilgili 0-1 yaş, 1-2 yaş ve 2-3 yaş çocuklarına yönelik etkinliklere yer verilmektedir. Bu etkinliklerde T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü 0-36 Aylık Çocuklar İçin Eğitim Programı'nda yer alan göstergeler temel alınmaktadır. Üçüncü bölümde ise, "0-3 Yaşta Beslenme ve Beslenme Eğitimi", "0-3 Yaşta Anadil ve Yabancı Dil Edinimi", "0-3 Yaşta Aile Eğitimi ve Rehberlik" ve "0-3 Yaşta Özel Gereksinimli Çocuklar ve Eğitimi" konuları yer almaktadır.

Bu kitabın sahip olduğunu diğerlerinden farklı kılan en önemli özellik her konunun alanda uzman bir akademisyen tarafından yazılmış olması ve eğitimin gelişimsel bir bakış açısıyla ele alınarak örnek etkinliklere yer verilmesidir.

Her biri alanında uzman bir ekiple büyük emek harcanarak oluşturulan bu kitap, 0-3 yaş çocuklarla çalışan öğretmenler, meslek profesyonelleri, öğretmen adayları, 0-3 yaş çocuğu olan ebeveynler ve işi çocuklarla olan herkes için yazılmıştır. Bununla birlikte sonraki baskılar için siz okuyuculardan gelecek önerilere açık olduğumuzu burada içtenlikle ifade etmek isterim.

Faydalı olabilmek dileğiyle,

**Doç. Dr. Çağla GÜR**

## **KAYNAKLAR**

- Aksoy,A.B. & Koran,N. (2016). Türkiye'de bebeklik dönemi ile ilgili yapılan araştırmaların analizi (2004-2014). *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2, 363-376.
- Copple,C. & Bredekamp,S. (2009). *Developmentally appropriate practice in early childhood programs serving children birth through age of eight*. Washington,DC: NAEYC.
- McMullen,M.B. (2012). Babies (and their families) on board. *Young Children*, 67(4), 42-48.
- McMullen,M.B. (2017). Continuity of care with infants and toddlers. *Infants & Toddlers*, 1,46-50.
- ZERO TO THREE (2002). *Caring for infants and toddlers in groups: Developmentally appropriate practice (2nd ed.)*. Washington,DC: Author.

## **Bölümler ve Yazarları**

*Editör: Doç. Dr. Çağla GÜR*

### **1. Bölüm: 0-3 Yaşta Gelişim**

**Doç. Dr. Çağla GÜR**

*Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi*

### **2. Bölüm: 0-3 Yaşta Eğitim**

**0-36 Ay Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı**

**Doç. Dr. Çağla GÜR**

*Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi*

**Görsel Sanat Eğitimi**

**Dr. Nurcan KOÇAK**

*Emekli Öğretim Üyesi*

**Matematik Eğitimi**

**Dr. Öğr. Üyesi Sarem ÖZDEMİR**

*Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi*

**Türkçe Dil Eğitimi**

**Doç. Dr. Ahmet GÜNEYLİ**

*Yakın Doğu Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi*

**Fen Eğitimi**

**Doç. Dr. Çağla GÜR**

*Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi*

**Hareket Eğitimi**

**Bilim Uzm. Müge Çağla EYİLİ**

*Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*

*Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi*

**Oyun Eğitimi**

**Dr. Öğr. Üyesi Nihan KORAN**

*Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi*

**Müzik Eğitimi**

**Bilim Uzm. Razge Sıla ZORBA**

*Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim*

*Programı Doktora Öğrencisi*

### **3. Bölüm: Özel Konular**

#### **0-3 Yaşta Beslenme ve Beslenme Eğitimi**

**Prof. Dr. Cahide YAĞMUR**

*Lefke Avrupa Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi*

#### **0-3 Yaşta Anadil ve Yabancı Dil Edinimi**

**Dr. Öğr. Üyesi Banu USLU**

*Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Eğitim Fakültesi*

#### **0-3 Yaşta Aile Eğitimi ve Rehberlik**

**Dr. Öğr. Üyesi Elif ÜNAL BOZCAN**

*Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi*

#### **0-3 Yaşta Özel Gereksinimli Çocuklar ve Eğitimi**

**Öğr. Gör. Vasfiye KARABIYIK**

*Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi*

**Arş. Gör. Niyal BÜYÜKEĞİLMEZ**

*Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi*

## İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

### 1. BÖLÜM

#### 0-3 YAŞTA GELİŞİM

Giriş.....	1
Gelişimin Temel Kavramları ve İlkeleri.....	1
Doğum Öncesi Dönem.....	5
Doğum Sonrası .....	8
Yenidoğanın Özellikleri.....	9
Yenidoğan ve Bakım .....	10
Yenidoğan ve Sağlık .....	12
Yenidoğan ve Beslenme .....	14
Bebegin Gelişiminde Sağlık, Bakım ve Beslenmenin Önemi.....	15
0-3 Yaş Çocuklarının Gelişimi.....	16
0-1 Yaş Çocuklarının Gelişimi .....	16
0-1 Yaşta Fiziksel ve Motor Gelişim .....	16
0-1 Yaşta Bilişsel Gelişim .....	28
0-1 Yaşta Dil Gelişimi.....	30
0-1 Yaşta Sosyal-Duygusal Gelişim .....	34
1-2 Yaş Çocuklarının Gelişimi .....	38
1-2 Yaşta Fiziksel ve Motor Gelişim .....	38
1-2 Yaşta Bilişsel Gelişim .....	44
1-2 Yaşta Dil Gelişimi.....	46
1-2 Yaşta Sosyal-Duygusal Gelişim .....	48
2-3 Yaş Çocuklarının Gelişimi .....	51
2-3 Yaşta Fiziksel ve Motor Gelişim .....	51
2-3 Yaşta Bilişsel Gelişim .....	56
2-3 Yaşta Dil Gelişimi.....	57
2-3 Yaşta Sosyal-Duygusal Gelişim .....	60
0-3 Yaşta Özbakım Becerileri .....	62
Kaynakça.....	65

## 2. BÖLÜM

### 0-3 YAŞTA EĞİTİM

#### 0-36 AY ÇOCUKLAR İÇİN OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI

Giriş.....	71
Programın İlkeleri.....	72
Programın Temel Özellikleri.....	73
Gelişim Alanları ve Göstergeler.....	74
Uygulama Esasları.....	74
Planlama.....	74
Öğrenme Ortamı.....	74
Günlük Akış.....	75
Etkinlik Planı.....	75
Uygulama.....	76
Değerlendirme.....	76
0-3 Yaşta Eğitim.....	77
Kaynakça.....	80

#### GÖRSEL SANAT EĞİTİMİ

Giriş.....	81
Görsel Sanatlar İle İlgili Temel Kavramlar.....	82
0-3 Yaş Çocuklarında Görsel Sanat Becerilerinin Gelişimi.....	82
0-3 Yaş Çocuklarının Görsel Sanatlar Eğitimi.....	90
0-3 Yaş Çocuklar İçin Etkinlik Örnekleri.....	94
0-1 Yaş Çocuklar İçin Etkinlik Örnekleri.....	94
1-2 Yaş Çocuklar İçin Etkinlik Örnekleri.....	102
2-3 Yaş Çocuklar İçin Etkinlik Örnekleri.....	109
Kaynakça.....	117

#### MATEMATİK EĞİTİMİ

Giriş.....	121
Matematik ile İlgili Temel Kavramlar.....	122
0-3 Yaş Çocuklarda Matematiksel Kavramların Gelişimi.....	123
0-3 Yaş Çocuklarının Matematik Eğitimi.....	128



Erken Matematik Becerilerinin Kazandırılmasına Yönelik Etkinlik Örnekleri.....	137
0-1 Yaş Çocuklar İçin Etkinlik Örnekleri .....	137
1-2 Yaş Çocuklar İçin Etkinlik Örnekleri .....	138
2-3 Yaş Çocuklar İçin Etkinlik Örnekleri .....	142
Kaynakça.....	152

## **TÜRKÇE DİL EĞİTİMİ**

Türkçe Dil Eğitimiyle İlgili Temel Kavramlar.....	155
0-3 Yaş Çocuklarında Türkçe Dil Gelişimi .....	161
0-3 Yaş Çocuklarının Türkçe Dil Eğitimi.....	172
0-3 Yaş Çocuklar İçin Etkinlik Örnekleri.....	183
0-1 Yaş Çocuklar İçin Etkinlik Örnekleri .....	184
1-2 Yaş İçin Etkinlik Örnekleri.....	188
2-3 Yaş İçin Etkinlik Örnekleri.....	194
Kaynakça.....	200

## **FEN EĞİTİMİ**

Giriş.....	203
Fen Eğitimi ile İlgili Temel Kavramlar .....	204
0-3 Yaş Çocuklarının Gelişimsel Özellikleri.....	205
0-3 Yaş Çocuklarının Fen Eğitimi .....	211
0-3 Yaş Çocuklar İçin Etkinlik Örnekleri.....	213
0-1 Yaş Çocuklar İçin Etkinlik Örnekleri .....	213
1-2 Yaş Çocuklar İçin Etkinlik Örnekleri .....	218
2-3 Yaş Çocuklar İçin Etkinlik Örnekleri .....	223
Kaynakça.....	229

## **HAREKET EĞİTİMİ**

Giriş.....	231
Hareket (Motor) Eğitimi ile İlgili Kavramlar.....	232
Motor Gelişim.....	233
0-3 Yaş Çocuklarının Hareket Eğitimi.....	242
0-3 Yaş Çocuklar İçin Etkinlik Örnekleri.....	246

0-1 Yaş Çocuklar İçin Etkinlik Örnekleri .....	246
1-2 Yaşındaki Çocuklar İçin Örnek Etkinlikler .....	250
2-3 Yaşındaki Çocuklar İçin Örnek Etkinlikler .....	254
Kaynakça.....	259

## **OYUN EĞİTİMİ**

Giriş .....	261
0-3 Yaş Çocuklarında Oyun.....	269
0-3 Yaş Çocuklarının Eğitiminde Oyunun Yeri .....	273
0-3 Yaş Çocuklar İçin Etkinlik Örnekleri.....	278
0-1 Yaş Çocuklar İçin Etkinlik Örnekleri .....	278
1-2 Yaş Çocuklar İçin Etkinlik Örnekleri .....	283
2-3 Yaş Çocuklar İçin Etkinlik Örnekleri .....	286
Kaynakça.....	291

## **MÜZİK EĞİTİMİ**

Giriş.....	295
Müzikle İlgili Temel Kavramlar .....	295
0-3 Yaş Çocuklarında Müzik.....	306
0-3 Yaş Çocuklarında Müzik Gelişimi .....	306
0-3 Yaş Çocuklarının Eğitiminde Müziğin Yeri .....	312
0-3 Yaş Çocuklar İçin Etkinlik Örnekleri.....	322
0-1 Yaş İçin Etkinlik Örnekleri.....	322
1-2 Yaş İçin Etkinlik Örnekleri.....	328
2-3 Yaş İçin Etkinlik Örnekleri.....	333
Kaynakça.....	340

### 3. BÖLÜM ÖZEL KONULAR

#### 0-3 YAŞTA BESLENME VE BESLENME EĞİTİMİ

Çocuk Beslenmesinin Önemi.....	349
0-1 Yaş Çocuk Beslenmesi Özellikleri (Gastrointestinal Sistem Gelişimi ).....	352
Enerji ve Besin Ögesi Gereksinimleri .....	353
Çocuklarda Büyümenin İzlenmesi .....	358
0-1 Yaş Çocuk Beslenmesi.....	360
Emziren Kadının Beslenmesi.....	369
1-3 Yaş Çocuk Beslenmesi .....	370
Çocuklarda Görülen Beslenme ile İlgili Bazı Sorunlar .....	372
Beslenme Eğitimi.....	374
Kaynakça.....	376

#### 0-3 YAŞTA ANADİL VE YABANCI DİL EDİNİMİ

Giriş.....	377
Dilin Tanımı .....	377
Dilin Önemi.....	378
Dil Gelişimi .....	378
0-3 Yaşta Dil Gelişim Aşamaları.....	380
Erken Çocuklukta Anadil ve Yabancı Dilin Önemi .....	384
0-3 Yaş Anadilin Edinimi.....	386
0-3 Yaş Yabancı Dilin Edinimi.....	387
0-3 Yaş Dil Ediniminde Ailenin Rolü.....	389
0-3 Yaş Çocuklara Ana Dil ve Yabancı Dil Becerilerinin Kazandırılması .....	391
Yabancı Dil Olarak Türkçe'nin Öğretilmesi .....	399
Kaynakça.....	404

#### 0-3 YAŞTA AİLE EĞİTİMİ VE REHBERLİK

Tanım, Önem ve Kavramlar.....	409
Aile Eğitimi ve Aile Eğitiminin Gerekliliği.....	418
Aile Eğitim Programları .....	422
0-3 Yaş Aile Eğitimi ve Rehberlik.....	425

0-3 Yaş Aile Eğitim Programlarının ve Rehberlik Hizmetlerinin Özellikleri ....	429
Bebeklerin Bakımında Yüksek Kaliteli Programlar .....	431
Aileler ve Bakım Veren Kişiler İşbirliği Yapabilirler.....	432
Ailelerin Dikkat Etmesi Gereken Hususlar.....	433
Öğretmenler Ailelerle Çalışırken Nelere Dikkat Etmelidirler?.....	435
Kaynakça.....	437

### **0-3 YAŞTA ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUKLAR VE EĞİTİMİ**

Tanım ve Kavramlar .....	443
Sık Rastlanan Yetersizlik Grupları .....	445
Dil ve Konuşma Bozuklukları .....	445
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DE/HB).....	447
Zihinsel Yetersizlik.....	448
Duygusal ve Davranışsal Bozukluklar.....	449
Otizm Spektrum Bozukluğu (Yaygın Gelişimsel Bozukluk).....	450
Az Rastlanan Yetersizlik Grupları .....	451
Down Sendromu .....	451
Görme Yetersizliği.....	452
İşitme Yetersizliği .....	453
Fiziksel Yetersizlik .....	453
Özel Gereksinimli Çocuğun Ailede İlk Farkına Varılması Süreci .....	454
Erken Tanı ve Önemi .....	456
Erken Özel Eğitim ve Erken Müdahale .....	459
Erken Çocukluk Eğitim Ortamları .....	462
Kaynakça.....	464
Yazarlar Hakkında.....	467

# 1. BÖLÜM

## 0-3 YAŞTA GELİŞİM

### GİRİŞ

İnsanın en hızlı büyüme ve gelişme süreci doğum ile üç yaş arasındadır (Warner, 2011). Erken çocukluk yılları içerisinde ele alınan bu dönem büyüme ve gelişme açısından büyük fırsatlarla doludur (Yaşar ve Kaya,2017). Yaşamın ilk üç yılında bebek, bir taraftan içinde bulunduğu ortama ve çevresindeki kişilere uyum sağlarken diğer taraftan hızlı bir şekilde gerçekleşen büyüme ve gelişmenin gerektirdiği değişimlere ayak uydurmaya çalışmaktadır. Bu süreç içerisinde dönme, emekleme, sıralama, oturma, yürüme, konuşma, şarkı söyleme ve dans etme gibi çeşitli beceriler kazanır (MEB, 2013a; MEB, 2013b). Bu dönemde gelişimin tüm alanlarında yaşanan değişimler gözle görülür bir şekilde kolayca fark edilir niteliktedir.

Çocuğun gelişimi ile ilgili olarak; gelişim ile ilgili temel kavramlar sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte bu kavramlar birbirleriyle karıştırılabilmektedirler. Çocuğun gelişimi ve eğitimi alanında çalışan meslek profesyonelleri açısından bu kavramların iyi bilinmesi çocuğun gelişimi değerlendirilirken ortak bir dil kullanılması açısından büyük önem arz etmektedir. Bu kavramlar aşağıda kısaca açıklanmaktadır:

### Gelişimin Temel Kavramları ve İlkeleri

**Büyüme:** Büyüme, bedenin boy ve ağırlık yönünden artışına işaret etmekte olup organların belli bir düzeye gelinceye kadar geçirdikleri biçim, hacim, ağırlıkla ilgili değişimleri kapsamaktadır. Diğer bir ifade ile büyüme bedende boy, kilo ve hacim yönünden artış olarak da tanımlanabilir. Büyüme, bireyin fiziksel yapısında zamana bağlı olarak meydana gelmektedir. Büyümede yaşa bağlı olarak gözlenebilen değişiklikler söz konusudur. Yaşa bağlı olarak zaman zaman artarken, zaman

zaman da yavaşlamaktadır. Büyümenin en hızlı olduğu dönem 0-1 yaş dönemidir. Daha sonra büyüme ve gelişme devam etmekle birlikte hızında bir düşme gözlenir. Ancak ergenlik dönemine gelindiğinde bedensel büyüme ve gelişmenin hızı yeniden artmaktadır (Erden ve Akman, 2014; Ünver, 2013a).

**Olgunlaşma:** Olgunlaşma, büyüyen organizmanın kendinden beklenen işlevleri yerine getirebilecek fizyolojik güce ulaşması olarak ifade edilmektedir. Olgunlaşma, büyümeyle birlikte oluşmaktadır. Olgunlaşmanın olması için öğrenmeye ihtiyaç yoktur. Örneğin, çocuklar omurgaları olgunlaştığı zaman kendi başına oturabilir. Çocuğun bu olgunluğa erişmeden oturtmaya çalışmak bedensel gelişimini bozabilir. Organizma fizyolojik olarak bir işi yapabilecek hale geldiğinde olgunlaşma gerçekleşmiştir. Bir çocuk yürüebilme olgunluğuna ulaşmadan, ne kadar alıştırma yaptırılırsa yaptırılırsın gereği gibi yürüyemez. Olgunlaşma, hazır olma (hazırbulunuşluk) kavramı için önkoşul niteliği taşımaktadır (Selçuk, 2001; Ünver, 2013 a).

**Öğrenme:** Öğrenme, bireyin olgunlaşma süreci içerisinde çevresiyle etkileşime girerek deneyim kazanması olarak tanımlanmaktadır. Örneğin çocuğun parmak kasları kendi başına kaşıkla yemek yiyebileceği olgunluğa ulaşırken, büyüklerin kaşığı nasıl tuttuğunu gözler, kaşığı tutmaya ve kaşıkla yemek yemeye çalışır, kaşığı düşürür, yemeği döker. Bu davranışları ile kaşıkla yemek yemeyi öğrenmeye çalışır (Ünver, 2013a). Öğrenme, tekrar etme veya deneyimler (yaşantılar) sonucu davranışta gözlemlenen kalıcı değişiklikleri içerir. Belli bir olgunluğa erişmiş çocuğun yeni bir davranış kazanabilmesi için çevrenin desteği önemlidir (Kılıç , 2003; Aydın, 2013). Öğrenme, deneyim ya da eğitimden kaynaklanan beceri ya da bilgi-deki değişime işaret etmektedir(Bredenkamp, 2015).

**Eğitim:** Eğitim istendik yönde bireyde davranış değiştirme süreci olarak tanımlanmaktadır. Gürkan (2016)'a göre eğitim bir sürece işaret etmesinin yanı sıra, bireyin gelişimini hedeflemekte ve bireyde davranış değişikliği ortaya çıkarmaktadır.

**Hazırbulunuşluk (Hazır Olma):** Hazırbulunuşluk, olgunlaşma ve öğrenme sonucu bireyin belli davranışları yapabilecek düzeye gelmesi olarak ifade edilebilir. Öğrenme için olgunlaşma gereklidir ancak tek başına yeterli değildir. Bir görevin beklenen düzeyde gerçekleştirilebilmesi için çocuğun görevin gerektirdiği olgunluk seviyesine erişmiş olmasının yanı sıra, bu görevle ilgili ön yaşantıları kazanmış olması, görevin gerektirdiği bilgi, beceri ve tutumlara sahip olması da gereklidir. Hazırbulunuşluk, öğrenme görevi ile ilgili olarak çocuğun yaşı, gelişim düzeyi, olgunluk düzeyi, ilgi ve tutumu, motivasyonu, yetenekleri, genel sağlık durumu gibi etmenlerle yakından ilişkilidir (Senemoğlu, 2012; Aydın, 2013; Ünver, 2013a).

**Gelişim:** Gelişim, döllenmeden ölüme kadar süren yaşam dönemi içinde organizmada gözlenen düzenli ve sürekli değişimler olarak ifade edilmektedir. Büyüme, olgunlaşma, öğrenme ve yaşantı sonucunda bireyde görülen nitelik ve nicelik boyutundaki sürekli ve düzenli değişiklikleri içermektedir (Aydın, 2013; Selçuk, 2001; Senemoğlu, 2012). Gelişim, biyolojik olgunluk ve fiziksel/bilişsel ve/veya sosyal deneyimlerin etkileşimi sonucu yaşanan yaşa bağlı değişimlerdir. Gelişim bir sürece işaret ederken gelişme bu süreç sonucunda elde edilen kazanım olarak ifade edilmektedir. Gelişim, çeşitli deneyimler sonucu çocukların değişimi, büyümesi ve adaptasyonu sonucu ortaya çıkmaktadır (Bredenkamp, 2015). Dilin nasıl geliştiği düşünülecek olursa, dünya üzerindeki tüm bebeklerde aynı dönemlerde benzer sesler üretildiği bilinen bir gerçektir. Bu durum olgunlaşmaya işaret etmektedir. Bununla birlikte, dil gelişimi olgunlaşmadan daha fazlasını gerektirmektedir. Bebeklerin kendileriyle konuşacak yaşça büyük çocuk ve yetişkinlerle sosyal deneyimlere ihtiyaçları vardır. Gelişim; büyüme, olgunlaşma ve çevreyle yaşanan deneyimleri gerektirmektedir (Bredenkamp, 2015). Gelişim, birtakım evrensel kurallar içerisinde gerçekleşmekte ve bu kurallar gelişim ilkeleri olarak adlandırılmaktadır.

*Gelişim İlkeleri:* Gelişimin her aşaması için geçerli olan Gelişim ilkeleri aşağıda yer almaktadır (Genç, 2005; Erden ve Akman, 2014; Aslan, 2017):

- Gelişim üzerinde kalıtım ve çevre etkilidir.
- Gelişim düzenli bir sıra izler. Baştan ayağa, içten dışa, genelden özele doğrudur.
- Gelişim baştan ayağa, içten dışa doğrudur. Anne karnında bebeğin önce başı gelişmekte ve anne karnında başın büyüklüğü anne karnında vücudun yarısı kadarken doğumda  $\frac{1}{4}$ 'i kadardır. Bebek önce başını hareket ettirme becerisini kazanmakta, bunu daha sonra sırasıyla gövde kontrolü ve bacak kontrolünü kazanma izlemektedir.
- Gelişim genelden özele doğru bir seyir izlemektedir. Çocuklar önce büyük kas motor becerilerin kontrolünü kazanmakta, genel davranışları gerçekleştirmektedirler. Daha sonra incelik gerektiren küçük kas kontrolü gerçekleşmektedir.
- Gelişim yaşa göre farklılıklar gösterir. Bununla birlikte, çocuklar arasında bireysel farklılıklar söz konusu olabilmektedir.
- Gelişim süreklidir ve aşamalar halinde meydana gelmektedir.
- Gelişim bir bütündür, gelişim alanları birbiri ile ilişkilidir. Bilişsel, sosyal-duygusal, dil ve motor gelişim birbiri ile etkileşim halindedir. Bir gelişim alanında ortaya çıkan herhangi bir özellik diğer gelişim alanlarını da olumlu ya da olumsuz yönde etkileyecektir.

**Gelişim Alanları:** Gelişim ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, gelişimin belli alanlar başlığı altında ele alındığı görülmektedir. Farklı başlıklar altında ele alınmakla birlikte, gelişim alanları birbirlerinden tamamen bağımsız değildirler, birbirleriyle ilişki içerisindeyler. Her bir alan bir diğer gelişim alanlarını etkilerken, diğer alanlardan da etkilenmektedir (Berk, 2013). Aşağıda gelişim alanları fiziksel ve motor gelişim, bilişsel gelişim, dil gelişimi ve sosyal-duygusal gelişim olmak üzere kısaca açıklanmaktadır.

*Fiziksel ve Motor Gelişim:* Fiziksel gelişim, bedende meydana gelen büyüme, ağırlık ve hacim artışını içermektedir. Vücut yapısındaki değişiklikler, fiziksel görünüm ve vücut sistemleri ile ilgilidir (Berk, 2013). Motor gelişim, harekete ilişkin davranışlarla ilişkilidir. Kaba motor beceriler ve ince motor beceriler olmak üzere iki alt başlıkta ele alınmaktadır. Kaba motor beceriler büyük kaslara yönelik yürüme, atlama, zıplama, koşma gibi hareketleri kapsarken, ince motor beceriler; küçük kaslarla ilgili olan makasla kesme, ipe boncuk dizme, küçük nesnelere baş ve işaret parmakları arasında tutabilme gibi hareketleri içermektedir (Santrock, 2012).

*Bilişsel Gelişim:* Öğrenme, problem çözme, hafıza, mantık yürütme gibi zihinsel işlemlerle ilgilidir (Morris, 2013; Einon, 2015). Yaş ile birlikte çocuğun çevreyi algılama, öğrenme, problem çözme becerileri daha karmaşık bir hale gelmekte ve bu değişimler bilişsel gelişim alanı çerçevesinde ele alınmaktadır.

*Dil Gelişimi:* Dil, iletişim için gerekli bir araçtır. Semboller sistemine dayalıdır ve bir toplumun kullandığı kelimeleri ve onları birleştirecek ve değiştirecek kuralları içerir. Başkalarıyla konuşmak, onları dinlemek, okumak, yazmak için dile ihtiyaç duyulmaktadır (Santrock, 2012). Belirli bir dilde kullanılan ses örüntüleri ve bu örüntüleri yöneten kurallar dilin sesbilimini oluştururken, anlambilim dilin anlamı nasıl temsil ettiğiyle ilgilidir. Dilde sözcüklerin bir araya gelerek cümle oluşturmasına yönelik kurallar söz dizimi olarak tanımlanır. Dili öğrenmekte işitme oldukça büyük bir önem taşımaktadır. Bebekler sözcükleri ayrı ayrı işitebilmeye başlamadan önce dili öğrenemezler (Bee ve Boyd, 2009). Dili anlama alıcı iletişim olarak tanımlanırken, konuşma ifade edici iletişim olarak tanımlanmaktadır. Bebekler dili konuşabildiklerinden çok daha önce anlamaya başlamaktadırlar (Trawick-Swith, 2013).

*Sosyal-Duygusal Gelişim:* Sosyal beceriler ve duygusal öz düzenleme okul ve yaşam başarısı için en önemli beceriler arasında yer alır. Olumlu sosyal beceriler, arkadaş edinme, oyuna katılma ve stres altında olan diğer çocukları rahatlatma yetilerini içerir (Bredenkamp, 2015). Duyguları ifade etme, duyguları anlama, duyguları düzenleme duygusal gelişim ile yakından ilişkilidir (Santrock, 2012). Sosyal gelişim ise çocuğun toplumsal becerilerine işaret etmektedir.